

nalizm cereyanları cemiyetin kuvvetlenmesinin alâmetleridir. Fakat o kendi prensipi ile kendi kendisini tahrip edecektir.

J. LEIF: LA SOCIOLOGIE DE TÖNNIES

Presses Universitaires, Paris 1946 - p. 219

Tönnies'in eserini fransızcaya çeviren Leif iki sene sonra bu Alman sosyologunun içtimaî teorisi hakkında bu eseri neşretti. Burada onun yukarda bahsettiğimiz esaslı kitabından başka diğer eserlerine de dayanarak yakın zamanlara kadar birçok cereyanlar üzerine tesiri olan bu fazla şematik sosyolojiyi anlatmaktadır.

WILHELM DILTHEY: INTRODUCTION À L'ETUDE DES SCIENCES HUMAINES

Trad. par L. Sauzin — Presses Universitaires, Paris, 1942, p. 520

W. Dilthey, Almanya'da yeni Kantçı felsefenin ve «beşeri» ilimler anlayışının en dikkate değer mütefekkiridir. «Mânevî ilimler» adını verdiği ve «tabiat ilimleri» ne zıd bir saha ve bir metodu olduğunu iddia ettiği ilimlerin müdafaasını yaparken bilhassa Fransa ve İngilterede vücut bulmuş olan sosyoloji cereyanlarına karşı şiddetli hücumlarda bulunmuştu. Dilthey'in bu hücumlarda gözünde bulundurduğu sosyolojilerin başında Aug. Comte, Spencer, ve S. Mill sosyolojileri gelmekteydi. Bu yüzden uzun müddet Fransada iyi karşılanmamış ve hemen hiç bir eseri tercüme edilememiş bulunuyordu. İlk defa — ve biraz eskimiş olarak — Fransada bu Alman filozofunun fikirlerine karşı alâka uyandığını görüyoruz. Dilthey'in metodu Heinrich Rickert ve kısmen E. Spranger tarafından devam ettirilmiştir. Bugün de yeni felsefe cereyanlarına rağmen birçok taraftarları vardır.

«İnsanî ilimlerin tetkikine giriş» adını taşıyan bu kitabın küçük başlığı «cemiyet ve tarihin tetkikine verilebilecek esas üzerine deneme» olduğu için bu kitaba umumiyetle sosyolojiye hücum gözüyle bakmak yerinde bir hareket olmaz. Bu her şeyden önce Comte geleneğine karşı meydana çıkmıya çalışan yeni bir sosyoloji görüşü diye telâkki edilmelidir. Müellif kitabına insanî ilimlerin tabii ilimler karşısında muhtar bir bütün teşkil ettiklerini söyleye-

rek başlıyor. Bunun için de insanla meşgul olan bir çok hususî ilim arasındaki müşterek noktaları gözden geçiriyor: Bütün bu ilimler mevzularını içtimaî ve tarihî gerçekten almaktadır. Fakat bu gerçeğin fizik ve biyoloji gibi tabiat ilimlerinin gerçeği ile karıştırılması tamamen yanlış olur. Onlarda tabiat ilimleri gibi umumiyetler araştırmaya imkân yoktur. Tarihî olguların esaslı karakteri ferdî, tekrarsız oluşlarıdır. Bundan dolayı içtimaî ve tarihî gerçeği tabii gerçek gibi dışından tetkik etmeye, kanun araştırmaya, izah etmeye kalkmamalıdır. Tam tersine, bu gerçeği içinden kavramaya çalışmalı, onu münferit ve orijinal oluşu içine nüfuz ederek anlamalıdır. Hâsılı tabiat ilimlerinin «izah etme» metoduna karşılık, insanî ilimlerde yalnız «anlama» metodu vardır. Bu da ancak psikoloji ile mümkündür. Bundan dolayı insanî ilimlerin müşterek temeli psikoloji, fakat içe bakış usulünü kullanan felsefî bir psikoloji olacaktır.

Bu psikoloji ile içtimaî ve tarihî realitenin ideal tiplerine nüfuz etmek, onları içinden duymak kabil olacaktır. Dilthey bu suretle yalnız tasnifçi ve izahçı sosyolojilere değil, aynı zamanda tarihi mantikî bir şemaya sıkıştırmak isteyen tarih felsefelerine karşı da cephe yapmaktadır. Müellif eserinin en büyük kısmını metafizik âlem görüşünün mânevî ilimlerin teşekkülünü nasıl kazınladığı, fakat geciktirdiğini, bununla beraber zamanımızda positivisme'in tabiatçı bir metafizik ile başka bir yoldan bu ilimlerin doğuşuna engel olduğunu anlatmak istiyor. Bütün gayreti bu cereyanlara karşı «psikolojik» bir davranışla karşı koymak, manevî gerçeğe içinden nüfuz etmek, onu metafizik sistemleştirmelerle eğip bükmeden, hakikî mahiyetini kavramaya çalışmaktır.

Dilthey kitabın sonuna eklediği bir fasılda şöyle diyor: «Sosyolojiye karşı yaptığım hücumlar, bu ilmin ilk teşekkül devresinde Comte, Spencer, Schaeffle ve Lilienfeld taraflarından temsil edilen şekline aittir. Onların gözünde sosyoloji insan nevinin müşterek hayatına ait hukuk, âdet ve din mevzularını da alan bir ilimdi. Fertler arasındaki içtimaî rabitaların şartlarına göre ruhî hayatı tetkik eden bir şekiller nazariyesi değildi. Sosyolojiyi bu tarzda anlayan ilk defa Simmel oldu. Bu mânada anlaşılabilir bir sosyolojiyi kabul ederim. Nitekim bu giriş'te Simmel'den çok önce bu tarzda bir sosyoloji yolunu hazırlamış bulunuyordum. Eğer sosyolojiye hücum edersem, bu demek değildir ki böyle bir disiplini kabul etmek iste-

miyorum; ancak insan cemiyetinde vukua gelen her şeyi tek bir ilmin hükmü altına koymak istiyen bir zihniyete hücum ediyorum.»

DILTHEY: LE MONDE DE L'ESPRIT

Aubier (Editions Montaigne). Paris 1947. 2 vols. p. 850

Almancadan M. Rémy tarafından tercüme edilen bu eser müellifin birinciden oldukça sonra yazdığı mühim eserlerinden biridir. Dilthey'in bu eseri de diğerleri gibi pozitivismeye, empirismeye, naturalismeye şekillerinde ifade edilmekte olan an'anevî Fransız ve İngiliz felsefelerine karşı şiddetli hücumlarla doludur. Bu suretle Kant, hattâ romantikler zamanında mevcut olmıyan keskin fikir ayrılığını yaratmaya, barizleştirmeye doğru temayül görölüyor.

Kitap muhtelif zamanlarda yazılmış kısımların bir araya getirilmesi suretiyle vücade gelmiştir. Birinci ciltte bu bahisler «mânevî ilimlerin temeline ait denemeler ve tetkikler» adıyla toplanmıştır. «Dış âlimin gerçekliğine inancımız», «tavsifî ve analitik bir psikolojiye ait fikirler», «mukayeseli psikoloji hakkında», «hérmeneutique'in menşei ve gelişmesi», «felsefenin mahiyeti» eserin başlıca kısımlarıdır. Dış âlemin varlığına ait kısımda «Hâdisevilik» prensibi, bu prensibin zihinci izahı, eşyanın gerçekliğine inanışımızın aslı hakkında ilmî faraziye, dış âlemin baskısı, kişiliğimizin beden sınırları, başka kişilerin gerçekliğine inanma, dış objelerin gerçekliği, çocuğun ve iptidâinin gerçek hakkındaki düşünceleri meselelerini inceliyor. Bütün bu araştırmalarda Dilthey bize idealist felsefenin son hararetli müdafii olarak görünüyor.

Müellif «mânevî ilimlere giriş» de olduğu gibi burada da bu ilimlere müşterek psikolojik bir temel bulmaya çalışıyor. Bunun için de her şeyden önce tavsifçi psikoloji ile izahçı psikolojiyi ayırıyor. Fechner'den beri kuvvetlenmekte olan bu ikinci görüşü reddederek mânevî ilimleri birincisi üzerine kurmak istiyor. Onca, ruhî hayatın çeşitliliğini, birbirine irca edilemeyen tiplerin mevcudiyetini ancak bu tavsifî psikoloji vasıtasıyla anlayabiliriz.

Müellif «felsefenin esası» na ait kısımda sistemci ve mücerret felsefeler yerine *dünya görüşleri* (Weltanschauung) un tavsifî mânasına gelen konkre ve tipik bir felsefeyi müdafaa ediyor. Muhtelif devirler birbirine zıd birçok dünya görüşlerine sahne olmuştur. Fa-